

KOVÁCS ÖRS

A franciaországi emigráns magyar arisztokrácia politikai szerepe

A magyar politikai emigráció egészét illetően a II. világháború utáni történetéről levéltári kutatásokra visszavezethető összefoglaló munka nem készült. Az alábbi tanulmány sem mer a teljes emigráció társadalmi vizsgálatára vállalkozni, de kísérletet tesz arra, hogy legalább a franciaországi politikai emigrációban vizsgálja az arisztokraták szerepét. Jelen tanulmány során az Országos Levéltár külügyi iratanyagából indultunk ki, és az ott megtalált arisztokratákról, információkról második forrásként az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának iratanyagát használtuk. Sok forrás kimaradt a vizsgálat során, leginkább a pártanyag vizsgálata, így ez a tanulmány egy nagyobb kutatás kezdőlépésének tekinthető. Erről a témáról azonban még nagyon kevés levéltári iraton alapuló kutatás történt, arisztokrata szempontból történő vizsgálat pedig egy sem. A tanulmány első fele éppen ezért bemutatja az emigráció okait, hullámain, jellemzőit, s a franciaországi körülményeket, majd az 1945 utáni helyzetben vázolja a magyar emigráció ágait, és ezen belül vizsgálja a levéltári iratokban feltűnő arisztokraták szerepét.

A kutatást nehezíti, hogyha a magyar emigrációról szólnunk, nehéz tényleges számokat mondani, mert a határon túli magyarok közül érkezőket a fogadó országok általában romának, csehszlováknak stb. tüntették fel, ezzel tovább nehezítve a kutatásokat. Természetesen kiindulópontként vannak alapművek, amelyeket használtunk. A legfontosabb Borbándi Gyula *A magyar emigráció életrajza 1945–1985* (Bp., 1989) című rendkívül szerteágazó műve, amely szerkezetével meghatározza az emigráció csoportjainak kialakulását, bemutatja tevékenységi körüket. Felsorolja az emigráció generációit, 1945-ös, 1947-es, 1956-os csoportokat megkülönböztetve. Szociológiai, társadalmi szempontból ezen csoportok vizsgálata még nem valósult meg. A másik hasonló munka a szintén egykori emigráns Nagy Kázmér *Elveszett alkotmány. Vázlat az 1944 és 1964 közötti magyar politikai emigráció kialakulásáról* (München, 1974) című könyve. Az emigráció legjobban feldolgozott része talán az 1956-os, amelynek sorsával kisebb nagyobb mértékben foglalkoztak már a hazai történészek. Közülük Kecskés D. Gusztáv *Franciaország és a magyar forradalom, 1956* (Bp., 2007) című könyvét emelem ki, mint a franciaországi helyzetről írt remek, alapos, levéltári adatokra támaszkodó

művet,¹ amelyben külön foglalkozik a magyar menekültügyi kérdésekkel az ENSZ-ben és az 1956-os magyar emigránsok befogadásával Franciaországban.

Az arisztokráciáról néhány új könyv, tanulmány, visszaemlékezés jelent meg, elsősorban az *oral history* berkeiben. Ezek rendkívül hasznosak, és számot adnak a ma is élő arisztokrata családok sorsáról.² Olyan munka, ami kifejezetten az emigráns arisztokrácia politikai szerepét vizsgálja, és levéltári kutatásokra épült, nem készült.

Az emigráció kialakulása

Az emigráció kialakulásának okait sokan vizsgálták már, így erre ebben a dolgozatban részletesen nem térek ki. Az arisztokraták sorsának alakulásáról is írtak már Magyarországon, sok visszaemlékezés, de már társadalomtörténeti munkák is szóltak erről például Püski Levente, Gyarmati György, Valuch Tibor, Romsics Ignác, Gudenus János. Az emigráció társadalmi irányú megközelítése viszont elég hiányos. A visszaemlékezések és életrajzok mellett a tudományos munkákban is különös hangsúlyt kapnak az 1945 utáni egzisztenciát, fizikai létet fenyegető események leírása. Ez természetesen együtt járt az arisztokrácia politikai, gazdasági, társadalmi szerepének átalakításával, többnyire elvesztésével. A magyar társadalom évszázadokra visszanyúló hierarchikus szemlélete, meglévő nagybirtokai és politikai szerepük³ is odalett 1945 után.

¹ Kecskés D. Gusztáv: *Franciaország és a magyar forradalom, 1956*. Bp., 2007. (História Könyvtár, Monográfiák) 22.

² Adonyi Sztancs János: *Elprédált elit*. Bp., 2011; Adonyi Sztancs János: *Arisztokraták ma I–II*. Bp., 2008; *Ispán Ágota Lidia: Arisztokrata családok életmódja, életstratégiája 1945 után*, <http://epa.oszk.hu/00800/00861/00037/pdf/031-052.pdf> (A letöltés dátuma: 2015. jún. 14.); *Fiath Titanilla: A magyarországi arisztokrácia identitásának alakulása a második világháború után*. http://antroport.hu/lapozo.php?akt_cim=265 (A letöltés dátuma: 2015. jún. 14.); *Sztárayné Kézdi Éva: Egy eltűnt réteg nyomában*. Bp., 2009; *Gudenus János–Szentirmay László: Összetört címerek*. Bp., 1989; *Gudenus János: A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája I. kötet (A–J)*. Bp., 1990; II. kötet (K–O). Bp., 1993; III. kötet (P–S). Bp., 1998; IV. kötet (Sz–Zs). Bp., 1999; V. kötet (Kiegészítések, pótlások, névmutató A–Zs). Bp., 1999.

³ Az arisztokrácia a felsőházban születési alapon vett rész az I. világháborúig, majd 1926-ban visszaállított felsőházban is. vö. *Püski Levente: A felsőház*. http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a_felsohaz/ (A letöltés dátuma: 2015. máj. 23.)

Ebben nagy szerepet játszott a földreform (1945. évi VI. törvény), amely „a „nagybirtokrendszer megszüntetése és a földműves nép földhöz juttatása tárgyában” született, és megfosztotta az arisztokratákat a birtokaiktól. A tulajdonjog negligálását az elvesztett birtokok utáni kárpótlás nélkül vitték végbe. A földosztással az arisztokrácia elvesztette addigi pozíciójának legfőbb gazdasági bázisát. Azokat, akik a földosztással nem veszítették el minden vagyonukat, az 1948–49-es államosítás fosztotta meg maradék gazdasági erejüktől.

A társadalom átalakításának szükségességében minden politikai erő egyetértett. Abban is, hogy a régi feudális jellegű – torlódó társadalomképet – nem kívánja megőrizni. Így 1945 után társadalmi modernizációként is felfoghatóak az események, egy *negatív és/vagy felemás* modernizációként.⁴ A feudális eredetű társadalmi csoportok lényegében az átalakítás következtében megszűntek, ill. a parasztság száma radikálisan csökkent. A nivellálás a gazdasági viszonyok terén is, azaz a legszegényebbek jövedelemszintje valamelyest nőtt, míg a gazdagabbaké hatalmasat zuhant, előbbieket szüntére.⁵

Az emigráció sok esetben kényszerből megvalósulva, a szegénység, az üldöztetés miatt alakult ki. Az arisztokrácia közjogi létére formailag tett pontot az 1947. évi IV. törvény, amely kimondta a magyar nemesi és főnemesi rangok megszüntetését, valamint a külföldi nemesi rangok viselésére adott engedélyek hatályon kívül helyezését. Eltörölték a rangokat és címeket, és elvesztették szerepüket a községi és a vármegyei igazgatásban is. A nácitlanítás alapvetően nem a társadalmi elitet érinti, de minden más az elitcserére irányul. Az arisztokraták számára az igazi csapás az internálások, B-listák, bebörtönzések, kitelepítések, koncepciók perek megindulása volt, amely 1948–1953 között tetőzött.⁶ A vádak természetesen a reakciók, fasiszta, majd klerikális jelzők közül kerültek ki,⁷ ami az arisztokraták esetében azért volt törvényszerű, mert társadalmi sztereotípiák alapján az osztályharcot ellenük vívták. Ebből amúgy annyi igaz volt, hogy hét arisztokrata valóban a szélsőjobb híve volt, és kb. még hét állt ki mellettük.⁸ Az arisztokratáknak nincs valós társadalmi bázisuk politikai értelemben, a valódi küzdelem az MKP és a demokrata erők között zajlik, majd az egyházakkal való leszámolás következik, így nincs idő az osztályharcra az arisztokraták ellen.⁹

Ennek ellenére, az osztályidegenekkel való küzdelem jegyében Rákosi lesújtott az arisztokráciára is. A „feljegyzések szerint 1951-ben 52 gróf és 41 báró mellett 30 gyárost

és mintegy 85 táborkot ítétek teljes vagyonek kobzására.”¹⁰ Aki nem tudott emigrálni, s emberibb életet, nyugalmasabb jövőt képzelt magának, legközelebb 1956-os forradalom idején tehetett ezért. Az emigrációnak ez újabb lökést adott, mert a börtönben lévők is kiszabadulhattak, és ha akartak, távozhattak a további megtorlások elől. A főnemesi családok többsége emigrált, mintegy ötödük él csak Magyarországon.¹¹

Az említett generációs felosztást igazából tovább lehetne bővíteni, és a politikai mellett a gazdasági indokból érkező emigránsokra is érdemes lenne kiterjeszteni a vizsgálódásunkat. A XX. századot tekintve a századforduló 1–1,5 milliós gazdasági kivándorlói után – bár ennek kb. csak 1/3-a volt magyar nemzetiségű – 1919-ben a Tanácsköztársaság hatalomátvételekor távoznak először, majd az ellenforradalmi rendszer hatalomra kerülésekor ismét lesznek politikai menekültek. A két háború között, a gazdasági válság idején is nő az emigránsok száma, majd a világháború borzalmi nagy népmozgásokat hoztak. Ki a nácik miatt, ki a kommunisták miatt váltott otthont, kit elvittek, más a felelősségre vonás elől menekült, és voltak, akiket kényszerítettek. Ha mindent összevetünk 1956-ig hét hullámban hagyták el magyarok a történelmi Magyarország területét, hiszen emigráció kapcsán a Kárpátokon túli kivándorlás számít.¹² Az biztos, hogy a 1944–1956 között ismét több százezer magyar hagyta el hazáját, nagyságrendekkel több, mint a Horthy-korszakban, és politikai tekintetben igen vegyes csoportok voltak. Ezek közül csak hármat emelnék ki.

Az 1944–45-ben a németek, nyilasok elől elmenekülőket, akik nemcsak zsidók, hanem a diktatórikus formákat elutasító, politikailag azonban a nem feltétlenül liberális, hanem legitimista, Horthyhoz hűségesebb csoportok. Külön kiemelendő gróf Pálffy József, aki hiába vett részt a nyilas ellenes Magyar Front szervezésében, mégis 1945 után, mint a Demokrata Néppárt egyik vezetője emigrációban találta magát. A hozzá hasonló arisztokraták mind így végeztek. A korábbi időszakban ugyan nem voltak nyilasok, de kötődtek – olykor akár csak származásukat tekintve – az ellenforradalmi rendszerhez, gyakran emigrációba kényszerültek.

A második csoport egyértelműen a demokrata pártok képviselői voltak, akik 1945 után nem kívánták a Horthy-korszak restaurálását, s nem kívánták a kommunizmust sem. A kommunisták nem létező demokrácia felfogása a politikai riválisokat megsemmisítette, vagy aki ezt elkerülné, inkább emigrációba került. Őket általában ’47-esnek nevezik,¹³ pedig általában 1946–1950 között mentek ki, és politikai felfogásukat tekintve általában szemben állnak a ’45-ösökkel, hiszen köztársaságban gondolkodnak, és sok alapvetően baloldali van már köztük, akik az előzőek ellenzéke volt a két háború

⁴ Valuch Tibor: Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében. Bp., 2005. 25–26.

⁵ Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században. Bp., 1999. 315–317.

⁶ Erről ld. részletesebben: Gudenus János–Szentirmay László: i. m. 120–136.

⁷ Gyarmati György: Ellenségek és bűnbakok kavalkádja Magyarországon, 1945–1956. In: Bűnbak minden időben. Pécs–Bp., 2013. 412.

⁸ Részletesebben ld.: Romsics Ignác: A magyar arisztokrácia és a szélsőjobb oldal a Horthy-korszakban. *Rubicon*, 2004. 11.; Paska Rudolf: A magyar szélsőjobb oldali elit 1930-as évek elejétől 1945-ig. 105–107. <http://doktori.btk.elte.hu/hist/paksarudolf/diss.pdf> (A letöltés dátuma: 2015. jún. 15.)

⁹ Püski Levente: Ellenségből bűnbak. Az MKP arisztokrácia-képe 1945 után. In: Bűnbak minden időben. Pécs–Bp., 2013. 438–442.

¹⁰ Harmat Árpád Péter: A magyar arisztokrácia története és helyzete napjainkban, <http://tortenelemklub.com/erdekessegek/erdekessegek-a-magyar-toertenelemben/447-a-magyar-arisztokracia-toertenele-és-helyzete-napjainkban> (A letöltés dátuma: 2015. máj. 23.)

¹¹ Gudenus–Szentirmay: i. m. 72–74.

¹² Méray Tibor: Három emigráció. *Kritika*, 1997. 8. 30–32.

¹³ Vö. Borbándi Gy.: i. m. 72.

között. Velük érkeztek azok, akik csalódtak az 1945 után beinduló társadalmi átalakításban.¹⁴

A harmadik fázis az 1956-ban emigráló kb. 200 ezer ember, akik vegyes társadalmi összetétellel rendelkeznek, s igazából a kommunista rezsim által kreált kategóriáknak megfeleltethető csoportokról van szó: értelmiségiek, diákok, munkások. Következésképpen az ötvenhatosok között a korábbi emigrációknál nagyobb arányban voltak képviselve a magukat a politikától távontartó és az idegenben való letelepedést véglegesnek tekintő, a befogadó országban való teljes integrálódásra, sőt magyarságuk feladására hajló menekültek.¹⁵

Az emigránsok számát megbecsülni nehéz, mert a honosítottakat nem tartják számon. S míg ez az eljárás 1945 előtt nagyon bonyolult és ritkának mondható volt, addig 1945 után sokkal egyszerűbbé, 1956 után szinte automatikussá vált. Nem beszélve arról, hogy magyarok érkeztek szép számmal a trianoni utódállamokból is, de ők a statisztikákban nem magyarként jelennek meg. Így a becslések igen eltérőek lehetnek.¹⁶

A magyar emigráció Franciaországban

Franciaország alkotmánya szerint feloszthatatlan, szekuláris, demokratikus és szociális köztársaság, amelynek állampolgárai törvény előtt egyenlőek, származási, faji vagy vallási megkülönböztetés nélkül. Tehát az alkotmány semmit nem mond a kisebbségekről, még kevésbé az emigráns közösségekről, és a Franciaországban élő leszármazottaikról.¹⁷

A gyakorlatban ezt érezhette az 1956-ban Franciaországba érkező *Ferdinándy György*, aki úgy vallotta, hogy soha nem akarták befogadni, miközben francia irodalmi kitüntetésekkel kapott.¹⁸ Szubjektív meglátása ellentétben áll az 1956-os menekültek befogadásával kapcsolatos kutatások alapján kirajzolódó képpel. Hiszen Kecskés D. Gusztáv tanulmányából éppen arra kapunk részletes magyarázatot, hogy a francia hatóságok milyen mértékben segítették az 1956 után emigráló magyarokat. A közvélemény egyértelműen a magyarok mellé állt, amit az adakozások ténye is bizonyít.¹⁹ Spontán segélyakciók szerveződtek, ruha, pénz, vér, élelem. Erre szép példa a november 3-i strasbourgi gyűjtés, amikor az egész Városháza tele lett néhány órán belül adománnyal.²⁰ Ez azonban

nemcsak a magyar menekülteknek szóló gesztus volt, hanem a szovjet imperializmus elítélésének is egyik közvetett kifejezése.

Az első világháborút követő két forradalom bukása után indult meg az első politikai emigrációs hullám, jóllehet ekkor Franciaország nem jelent kiemelt célpontot a magyar kivándorlók számára. Politikai szempontból az emigránsok a két háború között többnyire szociáldemokraták, kommunisták, radikálisok voltak, vagy olyan földönfutók, akik szimplán egy jobb élet reményében hagyták el hazájukat. 1921-ben kb. 630 magyar élt Franciaországban, addig 1931-re ez a szám 19 000-re nőtt.²¹ A következő nagyobb emigrációs hullám 1936–1944 között zajlik, amikor főleg a német érdekeket kiszolgáló törvények elől menekülnek el, elsősorban baloldali emberek. 1944–1945 során azonban immár a háborús vereséget, németekkel való kollaboráció vélt/valós vádjai elől menekülők érkeznek Nyugatra. Miközben az eddigi menekültek egy része hazatér a demokratikusnak hitt Magyarországra. A most érkezők elsősorban katonatisztek, B-listások, politikailag a Horthy-rendszerhez tartozó, abból kinövő elemek, akik nem annyira a demokrácia, hanem a rájuk váró igaz/igaztalan megtorlások, tortúrák elől menekülnek el. Mivel a baloldaliak többnyire hazatértek, így a Horthy-rendszer egykori tisztjei a létrejövő Magyar Harcosok Bajtársi Közösségén (MHBK) keresztül vették át az emigráció politikai vezetését. A helyzet azonban gyorsan változott, bonyolódott, hiszen 1947–1949 között újabb politikai üldözött csoportok érkeztek. Politikailag a Horthy-kor ellenzékét jelentő emigránsokról van szó, akik a demokratikus értékek valamely területét képviselik a szocialistától a konzervatívig.

„Ami az 1945 és 1956 közti magyar emigránsok számát és a politikai erőviszonyaikat illeti, szerencsére rendelkezünk a francia belső titkosszolgálat egy 1956 februárjában készült, igen precíz jelentésével. Ez 12 500-ra teszi az országban található magyarok számát (és nagyjából 8–10 ezerre azokat, akik 1945 után érkeztek). Ezek közül mintegy 5500-an tekinthetők „politikailag elkötelezettnek”: ebből 1500-ra tehető a prokommunista, azaz a magyarországi rezsim híveinek számító emberek száma, 4000-re az ellenzékieké. Ezek közül az ellenzékiek között, noha erre már a jelentés nem tér ki, aligha tévedünk, ha azt mondjuk, hogy némi jobboldali többség lehetett jellemző.”²²

Az 1956-os forradalom után kb. 10 ezer új emigráns érkezik Franciaországba, de politikailag ezek a fiatalok többnyire nem aktívak, társadalmi meghatározásuk nehéz. A magyar menekültek közül a többség 18–30 év közötti, ¾-e munkás, a többi értelmiségi, vagy egyetemista. Mivel nincs elég pénzbeli segély, így munkát keresnek nekik, ingyenes kéthavi nyelvtanfolyamot biztosítanak számukra, biztos menedéket adva. A többség *Ile de France* régióba került két okból: a korábbi emigránsok is itt éltek, illetve jobbak voltak az elhelyezkedési lehetőségek, mint más régiókban.²³ Az arisztokra

¹⁴ Sztárayné Kzédy Éva: i. m. 35–36.

¹⁵ Borbándi Gy.: i. m. 214.; Nagy K.: i. m. 134–135.

¹⁶ Márton László: A franciaországi értelmiségi emigráció 1956 után In: Fejezetek a nyugat-európai magyar értelmiségi körök történetéből. Bp., 2009. 42–46.

¹⁷ Danti, Sara: The Hungarian community in France in 1956: emigration, perception, reactions. Magyarok közössége Franciaországban 1956-ban: emigráció, attitűdök, reakciók. http://szocialismunka.hu/files/tiny_mce/File/Szocialis_Szemle/SzSz2011_1-2_72-77.pdf (A letöltés dátuma: 2015. jún. 5.)

¹⁸ Ferdinándy György: Az emigráció szekerén. *Irodalmi Szemle*, 1999. 9–10. 17–23. Juhász Dósa János beszélgetése Ferdinándy Györggyel.

¹⁹ Kecskés D. Gusztáv: Az 1956-os menekültek és Franciaország. *Múltunk*, 48 (2003/4) 128–129.

²⁰ Danti, Sara: i. m.

²¹ Uo.

²² Balázs Gábor: „Fejünkben mindig Magyarország volt” <http://egyenlito.eu/balazs-gabor-%E2%80%9EFejünkben-mindig-magyarorszag-volt/> (A letöltés dátuma: 2015. jún. 5.)

²³ Danti, Sara: i. m.

ták a forradalmi eseményekben nem igazán vettek részt,²⁴ s az emigrációra sem mondhatjuk, hogy az arisztokraták vezették az ország elhagyását.

Az emigráció elsősorban az USA-ba irányult, hiszen a bipoláris világban a Szovjetunió megdöntését főleg tőlük remélték. Párizs és Franciaország igazából jelentős politikai szerepet sosem töltött be az emigráció életében, leszámítva az 1945–1948 közti időszakot. A SZER Münchenbe történő felállítása 1952-ben az európai emigráció politikai központját is ide vonzotta. Mindezt elsősorban politikai okok magyarázták: még a kialakuló hidegháborús légkörben sem látták a magyar emigráció vezetői elég keménynek a francia (vagy a brit) politikát a Szovjetunióval szemben, ezért értelemszerűen az Egyesült Államok felé orientálódtak. Később De Gaulle is közeledett a Szovjetunió felé, így Franciaországban nem lehetett kihelyezni az ellentéteket. A másik ok egzisztenciális: a különféle emigráns szervezetek elsősorban amerikai pénzekből működtek.

A franciaországi emigráció szervezetei és az arisztokraták

A kommunista rendszer és az emigráció viszonya

A magyar Külügyminisztérium 1964-es elemzése szerint kb. 40–45 ezerre becsülhető a magyar emigránsok száma. Ebből kb. 35 ezret tesz ki az 1940 előtti és az 1956 előtti csoportja. A forradalom után – amit az irat természetesen ellenforradalomként emleget – 10–12 ezer magyar érkezett még Franciaországba.²⁵ Korábban már említettük, hogy a valós szám inkább 9000 körül volt.

Ami a magyar emigráció elhelyezkedését illeti, legnagyobb számban Párizs és környékén – Ile de France, Moselle – élnek, ide munkások, értelmiségiek, kispolgárok (kereskedők, iparosok) és tisztviselők is érkeztek. Létszámukat kb. 20 ezerre becsülték 1962-ben.²⁶ Grenoble és környékén munkáscsaládok élnek, az itteni magyarokkal való foglalkozás meg erősítése gyakori téma a követség és a Külügyminisztérium között. Az ideérkezők társadalmilag a rendszer ideológiájába illeszkednek. A harmadik nagy csoport Észak-Franciaországban él, Lille, Roubaix, Strasbourg, Metz, Nancy. A többségük bányász, és nehézipari munkás.²⁷ Máris megállapítható, hogy a munkásokat hangsúlyozzák ugyan, de valójában a kispolgári és értelmiségi réteg erős – orvos, mérnök, technikus –, s külön az arisztokráciát nem tartják számon. Ennek az az oka, hogy csak a politikailag veszélyes szervezetekkel, egyénekkkel foglalkoznak, és az arisztokrácia nem minden tagja

foglalkozott nyíltan, szervezeti szinten a politikával, így eleve társadalmi osztályként nem törődnek velük.

Ami az emigráció belső szerkezetét illeti, megőrizve az érkezési időpontok függvényében a generációs felosztást, láthatjuk, hogy az 1945 előtti és a '60-as évekre már többnyire 50 év feletti, politikai és származásuk miatt üldözöttek köréből kialakult emigrációs réteg, amely a Külügyminisztérium követségi anyagai szerint hol nyomorgó munkásokból,²⁸ máskor viszont egzisztenciát megteremtő francia állampolgárok-ból áll.²⁹ Ezek részt vettek annak idején a *Résistance*-ban,³⁰ a kommunista párttal sokan szimpatizáltak, szakszervezetekben aktívak voltak. Létszámuk viszont alacsony volt, bármennyire is igyekeztek a lojális emigrációt és szervezeteit nagyra és hatékonyra feltüntetni a követség munkatársai a pártközpont előtt. Pont ezért okozott nehézséget a kommunista rendszer számára az emigrációban végzett politikai munka, hisz az 1945 után érkezettek többsége nem szimpatizált a rendszerrel, sőt maga a rendszer kényszerítette hazája elhagyására. Hibának tartják, hogy a lojális szervezetekkel a követség, míg a többiekkel a társadalmi szervezetnek tűnő Magyarok Világszövetsége foglalkozik.³¹ Később Konzuli Főosztály megalakításával kívánják egységesíteni a szervezeti irányítást,³² míg a Külügyminisztériumban önálló referatúrája van az emigrációnak. A feladat egyértelmű, figyelemmel kell kísérni a reakciós emigráns szervezetek tevékenységét és sajtóját, „irányított hazalátogatásokkal és hazatelepítések megszervezésével növeljék belső személyi ellentéteiket, s megfelelő propagandamunkával állandóan csökkentsék befolyásukat az emigráción belül.”³³ A nyugati országokban a baloldali szervezeteket segíteni, erősíteni kell, a nem ellenséges emigránsok megnyerése lenne a cél, amit a kulturális propagandával, hazautaztatással, illetve hazai művészek, értelmiségiek kinti előadásainak megszervezésével kívántak elősegíteni.³⁴ Mód Péter arra hívja fel a figyelmet, hogy a lojális szervezetek támogatása esetén azzal a veszéllyel számolhatunk, hogy a fogadó ország igyekszik ellehetetleníteni őket a hidegháború jegyében.³⁵ A propaganda terén kiemelte, hogy a hazautazást a „fasiszta” szervezetek azzal próbálják akadályozni, hogy az útlevélkérelem a menedéj jog elvesztését vonhatja maga után. A „fasiszta” propaganda és a külföldi sajtó elbizonytalanítja az emigránsokat, és azt hiszik, ha hazatérnek azonnal internálják őket. Félnék a hivatalos magyar

²⁸ Uo.

²⁹ MNL OL XIX-J-1-j 002014/1962 (16. d.), Vince József követ jelentése Péter János külügyminiszternek. Az emigráció franciaországi helyzete 1961-ben.

³⁰ MNL OL XIX-J-1-j 20/f – 001859/1964 (17. d.) – Franciaországban élő magyarok közötti emigrációs politikai munka.

³¹ MNL OL XIX-J-1-j 20/f – 001859/1964 (17. d.) – Franciaországban élő magyarok közötti emigrációs politikai munka.

³² MNL OL XIX-J-1-j 20/a-0/1964 (16. d.) – Külföldi Magyarok Önálló Referatúrája ír a Magyarok közti munkáról a Párizsi Nagykövetségnek, az MSZMP KB-PB 1961. június 6-i emigrációról szóló határozata értelmében.

³³ MNL OL XIX-J-1-j 20/a-0/1964 (16. d.) – Külföldi Magyarok Önálló Referatúrája ír a Magyarok közti munkáról a Párizsi Nagykövetségnek, az MSZMP KBPB 1961. június 6-i emigrációról szóló határozata értelmében.

³⁴ MNL OL XIX-J-1-s (1. d.) – Emigrációs Politikai Osztály – Jelentés az Állami Bizottság tevékenységéről 1968. nov. 6.

³⁵ MNL OL XIX-J-1-u Mód P – 1962 (37. d.) – Előterjesztés az MVSZ lapjának a Magyar Híreknek a munkájáról.

²⁴ Püski Levente: Arisztokrácia a 20. századi Magyarországon II. *Korunk*, 2008. október. <http://www.korunk.org/?q=node/9328> (2015.06.16.)

²⁵ MNL OL XIX-J-1-j 20/f – 001859/1964 (17. d.) – Franciaországban élő magyarok közötti emigrációs politikai munka.

²⁶ MNL OL XIX-J-1-j 20/a – 00605/1962, Kutas Imre nagykövetnek küldi az MVSZ: Munkaterv Franciaország területére az 1963. évről, kelt: Bp., 1962. dec. 27.

²⁷ MNL OL XIX-J-1-j 20/f – 001859/1964 (17. d.) – Franciaországban élő magyarok közötti emigrációs politikai munka.

szervekhez fordulni, mert az otthonmaradt családtagokat féltik egy esetleges retorziótól, illetve ezzel felfedik magukat.³⁶ Úgy tűnt, hogy ez hatékony lehetett,³⁷ mert Mód szerint nem baj, ha külföldi útlevelel utaznak. A propagandában váltást javasolt: az adminisztratív eszközök fenntartása a külföldön élő magyarok közeledését akadályozza az anyaországhoz, a vasfüggöny a nyugati államoknál létezik, mert a magyarországi rokonok kilátogatása megengedett. A békés egymás mellett élés stratégiáját veszélyeztetik a „fasiszta” emigrációs szervezetek. S végül fontos, hogy a hazalátogatásokról részletesen beszámoljon a sajtó a nyugaton élő magyaroknak.³⁸

Végezetül azt is tudatosítani kell, hogy igaz, hogy a diszsidálás bűn, de nem jár együtt egész életen át tartó zaklatással, meghurcolással.³⁹ Komoly probléma, hogy nagyjából csak 1700 emberrel van kapcsolatuk,⁴⁰ ami jól mutatja, hogy mennyire elutasítják az emigránsok a rendszert. Az 1956 után érkezettekről pedig azt állapítják meg, hogy 90% szimpatizál az „ellenforradalommal”. Ennek okát a tájékozatlanságban, a hazai sajtó teljes hiányában, a francia politika alátámasztására felhasznált disszidens-kérdésben látják.⁴¹

A hazai kommunista rendszerhez lojális emigráns szervezetek taglétszáma tehát rendkívül alacsony, és elsősorban a II. világháború előtt emigrálók közül kerül ki. Így gond az utánpótlás is. Mivel Károlyi Mihályon kívül nem jellemző, hogy az arisztokraták az emigrációban ezekhez csatlakoznának, így most csak röviden felsorolom a legfontosabbakat a lojális szervezetek közül:

Kölcsönösen Segélyező Egyesület (KSE), létszáma 300–600 fő között ingadozik kb. 1964-ig. A nagy múltú szervezet elvben nem foglalkozik politikával, de pont ezért volt fontos, hogy sikerüljön megszerezni az irányítását beépülő FKP pártmunkások segítségével. Olykor azonban a belső harcoknak áldozatul is estek ezen kommunisták. A KSE tevékenységén keresztül lehet megszólítani az emigráns magyarokat, ezért nem szabad rátelepedni, nehogy nagyon feltűnő legyen.

Franciaországi Magyarok Demokratikus Egyesülete, amely az ellenállás alatt működő Magyar Függetlenségi Front továbbélése volt, és jelentőségét az '50-es évekre elvesztette, különösen Sztálin 1953-as halála után. Ennek maradványa lesz a Franciaországi Volt Önkéntesek és Ellenállók Magyar Csoportja.

Francia Kommunista Párt Magyar Nyelvű Csoportja

³⁶ MNL OL- XIX-J-1-j 001675 – Az új emigránsok helyzete Észak- és Kelet-Franciaországban, 1958. febr. 7. Kutas Imre nagykövet jelentése.

³⁷ 1962-ben 771 hazatérőből 59 volt franciaországi magyar – MNL OL XIX-J-1-j – 003272 (16. d.) – Hazahozatali Bizottság adminisztrációs tevékenysége, Gémesi Ferenc Külföldi Magyarok Referatúrájának vezetője. Bp. 1963. febr. 26.

³⁸ MNL OL XIX-J-1-u Mód P – 1962 (37. d.) – Feljegyzés az Elnöki Tanács 6/1961. és 20/1961. határozatainak végrehajtásáról.

³⁹ MNL OL XIX-J-1-j 001675 – Az új emigránsok helyzete Észak- és Kelet-Franciaországban, 1958. febr. 7. Kutas Imre nagykövet jelentése.

⁴⁰ MNL OL XIX-J-1-j 20/a – 00605/1962, Kutas Imre nagykövetnek küldi az MVSZ: Munkaterv Franciaország területére az 1963. évről. Kelt: Bp., 1962. dec. 27.

⁴¹ MNL OL XIX-J-1-j 001675/2 (17. d.) Rácz Pál ideiglenes ügyvivő jelentése Sik Endre külügyminiszternek, Emigráció helyzete Észak-Franciaországban, Párizs, 1958. nov. 8.

Magyar Intézet rendszeres látogatói, kb. 150–200 fő.

Laza kapcsolatban állnak Kulifai Imrével a protestáns magyar kolónia vezetőjével, aki kb. 2–3 ezer magyart ér el a tevékenységével. Lojálisabb a Magyar Katolikus Misszió-nál, de nyíltan nem vállalja fel.⁴²

Alapvetően az emigránsok elérése és megszólítása mindvégig nagyon gyengén ment a kommunista rezsimnek, ennek okát a hazai eseményekkel nem párhuzamos tevékenységben, a szervezetépítés gyengeségében vélték megtalálni, túl sok adminisztráció elveszi az időt a politikai tevékenységtől és nem minden rendezvényt tudtak maximálisan kihasználni. 1963 után már az is szempont, hogy a hazai „kellemes politikai hangulatot” nem tudták felhasználni lojális szervezetek építésére.⁴³ S tegyük még hozzá, hogy valószínűleg a rendezvényeiken emlegetett számok, esetleges taglétszámok akár túlzóak is lehetnek, ismerve a diplomaták megfelelési kényszerét, vagy a rendszer megfelelési igényét.

Az ellenzéki emigráció szervezetei és arisztokrata kapcsolataik

Ezen szervezetekről jelentőségük miatt jóval többet tudunk, jóval ismertebbek, mint a lojális csoportok. Egyik párizsi vezéralakjukról, Auer Pálról Fejérdy Gergely publikált tanulmányt,⁴⁴ amelyben külön kitér Auer politikai emigrációban nyújtott teljesítményére. Végig azok közé a politikusok közé tartozott, akit magyar ügyekben megkerestek, beengedtek a francia Külügyminisztériumba, és nemcsak a politikai elit, hanem a Francia-Magyar Komité 1955-ös megalapításakor látható, hogy a kulturális elit is szívesen fogadta. Megkapta a francia Becsületrend parancsnoki keresztjét is.⁴⁵

Az emigráns szervezetekről átfogó munkákat írtak már, mint említettem korábban. Az 1956 utániakról pedig külön is írtak, például Király Béla⁴⁶ is. Így itt most ezen szervezetekre nem térek ki részletesen, csak a franciaországi ágaikkal foglalkozom, illetve az 1956 utániakkal gyakorlatilag nem, mert ott már végképp elhanyagolható az arisztokraták részvétele. Az 1956-os forradalom ugyanis alapvetően változtatta meg az emigráció összetételét, az érkezők 80%-a 25 év alatti,⁴⁷ sokan „kalandvágyból” jönnek el, vagy egyszerűen csak „megtévesztettek”.⁴⁸ Mindenesetre az újonnan érkezettek körében nagyobb volt az a réteg, „amelyet gazdasági és egzisztenciális okok indítottak az ország elhagyására. Következésképpen az ötvenhatosok között a korábbi emigrációknál nagyobb arányban voltak képviselve a magukat a politikától távol tartó és az

⁴² MNL OL XIX-J-1-j 20/b – 005374/2/1964 (16. d.) – A franciaországi magyar emigráció helyzete, Párizs, 1964. dec. 18., Valkó Márton követ jelentése.

⁴³ MNL OL XIX-J-1-j (16. d.) – Összefoglaló a párizsi külképviselet magyarok közötti munkájáról, 1964. jún. 25. Lakatos Emil nagykövethelyettes

⁴⁴ Fejérdy Gergely: Auer Pál, az árnyékember. *Kommentár*, 2014. 3. 71–86.

⁴⁵ Fejérdy G: i. m. 81.

⁴⁶ Iratok az emigrációról 1957–1990. (Szerk. Király Béla–Balogh Piroška–Viték Tamás). Bp., 2003.

⁴⁷ MNL OL XIX-J-1-j 001675/1/1958 (17. d.) – Magyar emigráció helyzete Észak-Franciaországban, Párizs, 1958. okt. 7. Kazimir László ideiglenes ügyvivő jelentése.

⁴⁸ MNL OL XIX-J-30-a 0176/5/1957 (13. d.) – A jobboldali emigrációról. Bp. 1957. szept. 19. Első József, Külföldi Magyarok Önálló Referatúrája.

idegenben való letelepedést véglegesnek tekintő, a befogadó országban való teljes integrálódásra, sőt magyarságuk feladására hajló menekültek.⁴⁹

Ezt támasztják alá a korabeli levéltári dokumentumok megállapításai is, hiába voltak nagy reményekkel a régi politikai emigráció szervezetei, hogy új tagokhoz jutnak. 1958-ban már megállapítják, hogy a régi emigráció túl forrófejűnek tartja az újakat,⁵⁰ nem keresik velük az együttműködést. Az Emigrációs Állami Bizottságban 1968-ban úgy összegezték a helyzetet, hogy „az 1956-os emigráció jobban beilleszkedett, mint a korábbi.”⁵¹

A következőkben tehát elsősorban az 1956 előtti franciaországi emigráns politikai szervezetekről lesz szó, kiemelve belőlük az arisztokrata szereplőket, ebből kifolyólag nem kerül sor az összes szervezet bemutatására. Az arisztokrácia önálló egységes erőt egyik nyugati országban sem képvisel, de mindenhol aktív támogatója, hol anyagi, hol politikai értelemben a Magyar Népköztársaság elleni politizálásnak. Az 1956-os szervezetekkel is kapcsolatban vannak.⁵² Az 1960-as években megengedték egyre többeknek a hazalátogatást, 62 arisztokrata élt addig a lehetőséggel. Közülük 1945 előtt 14, 1945 után 15, 1965-ban 29 távozott, míg 4-en kivételes engedéllyel emigráltak 1955-ben, illetve a '60-as években. A hazalátogatók közül csak 1 érkezett Franciaországból, míg 44 Ausztriából. Az USA-ból jöttek a második legtöbben, 6 fő. Ezek a számok jól mutatják az arisztokrata emigráció arányait, de nem fedik a teljes arisztokrata emigrációt. Az emigráció politizálásának legnagyobb gondja, hogy nincs közvetlen tapasztalata arról az országról, amely ellen dolgoznak. Hiszen aki 1945-ben látta utoljára Magyarországot, nem igazán tudja, hogy az milyen 1965-ben. Ezért bír különös értékkel egy-egy új emigránstól beszerezhető információ. A külső szemlélő pedig általában siralmasnak látja magyar emigráns politikát. „A most kijöttek véleménye szerint az egyedüli megoldás a magyar emigráció újjászervezésére csak az emigrációs parlament megalkotása lenne. Itt helyet kapnának a magyar nép által megválasztott országgyűlési képviselők emigráns része. Azon kívül az összes emigrációs képviselők vezetői. A parlament az a fórum mely mindenkit magában tud anélkül foglalni, hogy a tagoknak bármilyen irányítást el kellene fogadnia. Ez a legszelebb magyar képviselő lenne.”⁵³

A levél tehát nemcsak bírál, hanem javasol is, a szokásos magyar betegséggel, a széthúzással szemben. Habsburg

Ottóban pedig egy integráló személyt lát. Az összefogás azonban általában nem sikerült.

Alapvetően három csoportot különböztethetünk meg 1945 és 1956 között az emigránsok soraiban. Az első a katonai emigráció, akiket az állambiztonsági szervek veszélyesebbnek tartottak a jobboldali, háború alatt emigráltaknál, ami érthető, hisz azok között sokan kompromittálódtak a nácizmus, nyilasterror korában. Így nem kellett attól tartani, hogy a kommunista hatalomátvételt akadályozó, nyugati államok által is elismert ellenkormány jönne létre soraikból. A katonai emigráció egy részét is hasonló – olykor jogos vádakkal illeték –, azonban ezt bajtársias jellege, a tisztek képzettsége, hierarchikus szerkezete is veszélyessé tette. Későbbiek során utánpótlás híján a katonai emigráció elveszti a jelentőségét, a szélsőjobbal való kötődésük miatt amúgy is szalonképtelenné váltak.⁵⁴ A magyar katonai emigráció legfontosabb szervezete a *Magyar Harcosok Bajtársi Közössége (MHBK)*, amely 1946 során alakult meg. Az MHBK kizárólag katonákat vett fel tagjai közé, és politikai szintéren következetesen Magyarország felszabadítását tűzte ki célul. Jelentős szociális tevékenységet végeztek, a hadifoglyok megsegítésén túl kiadták a Fehér Könyvet, amely a hazai kitelepítéseket mutatta be a nyugati közvéleménynek.

Az MHBK franciaországi vezetését először vitéz Bak András vk. százados vállalta magára. Később Péceli László vette át az irányítást és az elnökség tagjai között találjuk gróf Bethlen Pál huszár századost. A francia szárnynak kb. 1200 tagja volt, amiből a fele élt Párizsban. Törzshelyük a párizsi ún. Zimmer-féle vendéglő volt (Place du Chatélet 1. szám).⁵⁵ Az MHBK anyagi kereteit a franciák részére dolgozó hírszerzői hálózat biztosítja, gróf Bethlen Pál – lakcím: Párizs, 16 rue Lebeuteux (17. ker.) – állítólag spanyolországi kiképzésben részesült 1956 előtt. 1952-ben ez a hálózat felbomlott, többen is leleplező nyilatkozatot tettek eddigi tevékenységükről, így a francia anyagi támogatás elapadt.⁵⁶ A szervezet az ötvenes évek elején Habsburg Ottót tiszteletbeli tagnak szeretne felvenni, amiről Bakách-Bessenyei György igyekezett lebeszélni a trónörökösöt. Okként Zákó vezérőrnagy szélsőséges politikai beszédeiből fakadó kompromittálódás elkerülését hozta fel, valamint a függetlenség megőrzését.⁵⁷ A felkérést Habsburg Ottó végül valóban elutasította. Amióta a leginkább féltek 1955-ben, hogy amerikai pénzekből

⁴⁹ Borbándi Gy.: i. m. 214.

⁵⁰ MNL OL XIX-J-1-j 001675/1/1958 (17. d.) – Magyar emigráció helyzete Észak-Franciaországban, Párizs 1958. okt. 7. Kazimir László ideiglenes ügyvivő jelentése

⁵¹ MNL OL XIX-j-1-s (1. d.) – Emigrációs Politikai Osztály – Emigrációs Állami Bizottság ülésének jegyzőkönyve, 1968. dec. 2.

⁵² Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (a továbbiakban: ÁBTTL) 3.2.4 – K-1850, Összefoglaló jelentés, Bp. 1966. nov. 14. Tóth Lászlóné r. főhadnagy és Varga Mihályné r. százados jelentése

⁵³ Lengyel Alfonz levele Habsburg Ottónak, 1957. ápr. 6. Megjelent *Kocsis Piroska: A Ludovika Akadémiától az agyagkatonákig* Lengyel Alfonz 1957. évi segítségkérő levele Habsburg Ottóhoz. *Archivnet* 13 (2013/4) http://www.archivnet.hu/politika/a_ludovika_akademiatol_az_agyagkatonakig.html (A letöltés dátuma: 2015. aug. 26.)

⁵⁴ Sz. Kovács Éva: A magyar emigráció kutatásának lehetőségei a Történeti Levéltárban. http://www.abtl.hu/node/224#_edn2 (A letöltés dátuma: 2015. jún. 17.)

⁵⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) XIX-J-1-j-20/d-001704/3/1955 (17. d.) – Összefoglaló a franciaországi fasiszta emigrációs szervezetekről, Párizs, 1955. márc. 20. Kutas Imre követ jelentése.

⁵⁶ ÁBTTL 3.2.5. O-8-137/2 – Franciaországi MHBK-ról, Bp. 1960. máj. 16. Porosz Ottó r. százados jelentése

⁵⁷ Bakách-Bessenyei György (1892–1959) jogász, diplomata. A két világháború között követségi titkár, majd a Külügyminisztérium politikai osztályának helyettes vezetője, majd 1934–38 között vezetője. Utána belgrádi, vichyi és berni követ, a német megszállás pillanatában lemondott megbízatásáról. 1944 áprilisától a Követi Bizottság tagja, majd az emigráció során a Magyar Nemzeti Bizottmány végrehajtó bizottságának tagja.

állítólag hadsereget képeznek ki Spanyolországban.⁵⁸ Az 1955. decemberi müncheni MHBK vezetői értekezleten ugyanakkor azt állapították meg, hogy franciaországi áruk nem túl eredményes, politikai és anyagi okok miatt. Azok, akik jobb anyagi körülmények között élnek, nem támogatják eléggé a szervezetet, illetve a szervezet csak ugródeszka a magyar emigráns tömegek felé.⁵⁹ A két idézett külügyi dokumentum ellentmondásban áll egymással, hiszen ha anyagi nehézségekkel küzdenek, szó sem lehet haderő kiképzéséről. Nagy a belső megosztottság, s látható, hogy sok a problémájuk. A szervezet 1956 után a létrejövő Magyar Szabadságharcos Szövetség – Király Béla vezetésével – elszívó ereje miatt egyre jelentéktelenebbé vált.⁶⁰ Négy földrészben, 23 államban 19 „bajtársi főcsoport” és 12 „levelező csoport”, tehát összesen 31 területi szervezete működött.⁶¹

Bethlen Pál kapcsán a magyar államvédelmi szervek jelentették, hogy Ceutában különleges kiképzésen vettek részt a szervezet tagjai, két hónapig ő is ott volt. Amúgy is azt gondolták, hogy nagyon jók a spanyol kapcsolataik, Franco pedig hivatalosan még mindig elismerte Marossy Ferencet, Horthy egykori követét. A spanyol kapcsolatokra utal, hogy az Észak-Afrikában megsebesült spanyol katonák számára gyűjtést is szerveztek. A feladat egyértelmű: aktív elhárító munkára készültek a kommunista ügynökök ellen az MHBK és a Magyar Szabadságharcos Szövetség soraiban, három-négy fős titkos tanácsok létrehozásával, felhasználva kiterjedt európai és amerikai kapcsolataikat, amiről a levelezésük is tanúskodik.⁶² A kiterjedt hálózat akár valóban alkalmas lehetett az említett tevékenységre. A tagságot már csak 20–30 főre becsülték 1958-ban, köztük Bethlen Pállal,⁶³ aki 1958. áprilisi tisztújításkor már a Magyar Szabadságharcos Szövetség bizottsági tagja lesz, amely ekkor kb. 600 taggal rendelkezik.⁶⁴ Az 1958. március 14–17. között Párizsban tartott Szabadságharcosok Világkongresszusán Zákó vezérőrnagy Bethlent bízta az MHBK franciaországi vezetésével. Áprilisban a szervezeten belülről kap kritikát Breznay Pétertől, az önvédelmi szolgálat korábbi vezetőjétől, hogy tevékenysége züllesztő, a tagság apad, hangvétele parancsoló. A fő baj az, hogy minden más szervezettel együtt akar működni, sőt visszavenné a kizárt, vagy korábban eltávolított tagokat is. Tömegbázis kiépítésére törekszik. A kritikában lehetett

⁵⁸ MNL OL XIX-J-1-j-20/d-001704/3/1955 (17. d.) – Összefoglaló a franciaországi fasiszta emigrációs szervezetekről, Párizs, 1955. márc. 20. Kutas Imre követ jelentése.

⁵⁹ MNL OL XIX-J-1-j-20/f-001789/1955 (17. d.) – MHBK vezetőinek értekezlete, Párizs, 1956. jan. 26. Kutas Imre jelentése

⁶⁰ MNL OL XIX-J-1-j-20/f-001789/1955 (17. d.) – MHBK franciaországi szervezete, Párizs 1958. aug. 8. Rác Pál ideiglenes ügyvivő jelentése

⁶¹ Borbándi Gy.: i. m. 153.

⁶² ÁBTL 3.2.5. O-8-137/2 – Bethlen Pál, Bp. 1960. dec. 22. Varga Sándor r. őrnagy összefoglalója.

⁶³ MNL OL XIX-J-1-j-00692/1958 (17. d.) – Emigrációs szervezetek és egyesületek tevékenysége Franciaországban, Bp. 1958. február 12. Első József, Külföldi Magyarok Önálló Referatúrája.

⁶⁴ MNL OL XIX-J-1-j-006292/4/1958 (17. d.) – Szabadságharcos Szövetség franciaországi szervezete, Párizs, 1958. máj. 13. Rác Pál ideiglenes ügyvivő jelentése.

valami, mert 1958 májusában leváltják.⁶⁵ Mindenestre Bethlent felforgatónak vélték a francia hatóságok, mert Hruscsov 1960. márciusi párizsi látogatásakor azon magyarok közé tartozott, akit Korzikára szállítottak.⁶⁶

Az MHBK, és általában a jobboldali emigráció megosztása természetesen célja volt a kommunista rendszernek. Báró Radvánszky Antal, aki 1951–53-ban a *Hungária* főmunkatársa és szerkesztési politikájának irányítója volt, majd 1953-tól ugyancsak irányító szerepet játszott az *Új Hungariánál*, megállapította, „hogy »kiváló katonák« belépnek a politikai arénába, amivel kritikának teszik ki magukat és katonai tekintélyüknek is ártnak.”⁶⁷ Azaz maradjanak távol a politikától, ne engedjék alávetni magukat más – akár katonai – szervezetnek. Az 1960-as évekre tovább szakadnak, s elvesztik jelentőségüket.

A második csoportba sorolható a diplomata emigráció. Az egykori állambiztonsági szervek a háború után külföldön maradt magyar diplomátákat nem tartották ugyan annyira veszedelmes ellenségnek, mint a katonai emigráció tagjait, mégis nyilvántartásba vették közülük a jelentősebbeket.⁶⁸ Barcza György és báró Bakách-Bessenyei György vezetésével szervezték meg már 1944-ben a Követi Bizottságot, amely lényegében a szövetségeseik mellé állt a német megszállás után. 1945 novemberében ez megszűnt, mivel az új magyar kormánnyal felvették a kapcsolatot, vagy visszavonultak.

Bakách-Bessenyei Györgyről Bauer Iván a francia ellenállásban résztvevő kommunista adott jellemzést az állambiztonságnak. Rendkívül tehetségesnek tartja, kiváló nyelvtudással megáldva. Sajnálja, hogy nem demokrata felfogású, hanem konzervatív-feudális politika híve. Arról is beszámolt a jelentő, hogy szerelmes a báró.⁶⁹ Ezt az információt megerősíti egy 1952-es feljegyzés, amely arról számol be, hogy Svájcban egy gazdag francia grófnőért elhagyta feleségét *röjtöki Bene Gizellát* és három gyermekét. Párizsban élt együtt új szerelmével a hölgy palotájában, az asszony tartotta ki, akinek két drótszőrű foxiját reggelente svájci sapkában sétáltatta.⁷⁰

Bakách-Bessenyei a német megszálláskor való lemondásával tekintélyt vívott ki Nyugaton, pedig korábban még Vichyben képviselte az országot. A legzűrösebb ügye a magánéleti izgalmak mellett a Kállay engedélyével kapott 6 millió svájci frank elhelyezése, amely egy leendő emigránskormány támogatását szolgálná. A pénzt a Nemzeti Bank elnöke báró Radvánszky vitte ki, de a háború után az új kormány számára Bakách-Bessenyei nem kívánta visszaszolgáltatni. Az amerikaiak és a britek Svájcban dolgozó diplomatái, nagykövetei segítségével ellenkormány szervezését tervezte. 1946-ban felajánlotta, ha ismét kinevezik berni követnek, akkor 4 milliót

⁶⁵ ÁBTL 3.2.5. O-8-137/2 – Bethlen Pál, Bp. 1960. dec. 22. Varga Sándor r. őrnagy összefoglalója.

⁶⁶ Uo.

⁶⁷ Borbándi Gy.: i. m. 150.

⁶⁸ Sz. Kovács Éva: i. m. http://www.abtl.hu/node/224#_edn2 (A letöltés dátuma: 2015. jún. 17.)

⁶⁹ ÁBTL 3.2.4. – K-1436 – Bakách-Bessenyei György, 1945. aug. Bauer Iván véleménye

⁷⁰ ÁBTL 3.2.4. – K-1436 – Bakách-Bessenyei György, 1952. jan. 25. Heltay György jelentése

visszaad, félmillió kell a kiadásokra, a többit már elköltötték.⁷¹ A dokumentum szerint végül Nagy Ferenc miniszterelnök személyesen kívánt intézkedni a pénzzel kapcsolatban. Ha már nem lesz koalíció, akkor jöjjön haza a pénz,⁷² ezt 1947-re remélték a békeszerződés aláírása után, amikor a brit–szovjet konfliktus is éleződni fog.⁷³ Nagy Ferenc, amikor Svájcba utazik 1947 májusában, többek között ennek a pénznek a sorsát kívánta rendezni. A miniszterelnök hazatérésére a magyarországi kommunista térnyerés kibontakozása miatt végül nem került sor.

A diplomaták közül később sokan együttműködtek a Magyar Nemzeti Bizottmánnyal, amelynek párizsi vezetője Auer Pál, a külügyi bizottság vezetője pedig Bakách-Bessenyei György lett. Párizsban Auer lakása volt az egyik fő találkozóhelyük, ide bejáratos volt báró Doblhoff Lily is.⁷⁴ A volt követek kapcsán arra kívántak törekedni, hogy a magyar diplomáciai szolgálat kívül maradjon a politikai csatákon, megőrizze pártatlanságát. Azonban az emigrációba kényszerülés változtatott ezen, az MNB megfelelő terep lesz a diplomatáknak is.⁷⁵ Azt látni kell, hogy az MNB a jobboldali szociáldemokratáktól kezdve a mérsékelt legitimistákig tényleg minden politikai irányt felölelt, és szeretett volna egy emigráns egységkormányt kialakítani.

A II. világháború után Bakách-Bessenyei báró és Habsburg Ottó levelezéséből nemcsak a báró királypártisága derült ki, hanem például a Dunai Federáció terve, szemben a vasfüggöny mögötti államok föderációjával.⁷⁶ Ez egy dunai monarchia lenne. A megvalósítás érdekében állítólag erősen hangoztatta, hogy 1946-ban a magyar kormány szovjet politikát folytasson, és közben épüljön ki egy olyan emigráció, ami megvédi az ország érdekeit. Példaként a románokat hozta fel, jó viszonyt ápol Gafencuval, aki a szovjeteknek kedvez, de közben Mihály királlyal remek a kapcsolata.⁷⁷ Ezzel igazából az volt a baj, hogy diplomataként Pétain marsallnak még a németeket dicsérte, és megállapította (1941. aug. 26-án, azaz a Szovjetunió elleni hadjárat megindítása után), hogy nincs jelentős ellenzolgáltatás a revízióért, sem gazdasági, sem kül-, sem belpolitikai értelemben.⁷⁸

Az iratok párizsi találkozóhelyükként jelölték meg a rue Corenic 6. szám alatt található divatszalon is, amit Halász Ernő volt berni sajtóattasé nővére üzemeltetett. Itt ruhapróba alkalmával látta, hogy „Bekes, Bakas” idejár.⁷⁹ Látható, hogy

⁷¹ ÁBTL 3.2.4. – K-1436 – Bakách-Bessenyei György

⁷² ÁBTL 3.2.4. – K-1436 – Bakách-Bessenyei György, Szent-Iványi Domokos jegyzőkönyve a Magyar Közösség perben, 1947. máj. 5.

⁷³ ÁBTL 3.2.4. – K-1436 – Bakách-Bessenyei György, 1947. jan. 8., Kiss Károly vallomása a Magyar Közösség perében.

⁷⁴ MNL OL XIX-J-1-j-20/d-001704/3/1955 (17. d.) – Összefoglaló a franciaországi fasiszta emigrációs szervezetekről, Párizs, 1955. márc. 20. Kutas Imre követ jelentése.

⁷⁵ Bakách-Bessenyei – Habsburg Ottó levelezés, Párizs, 1948. júl. 29.

⁷⁶ Bakách-Bessenyei – Habsburg Ottó levelezés, 1952. máj. 17.

⁷⁷ ÁBTL 3.2.4. – K-1436 Külügyminisztériumi jelentés, Bp., 1946. dec. 19.

⁷⁸ ÁBTL 3.2.4. – K-1436 Bakách-Bessenyei György, feljegyzés, 1941. aug. 26., megbízólevél átadása.

⁷⁹ MNL OL XIX-J-1-j-20/f-326/49 (17. d.) – Halász Margit divatszalonja és a disszidensek, Párizs 1949. júl. 4. Ezt az értesülést megerősíti ÁBTL 3.2.4. – K-1436.

a bejelentő nem tudta megjegyezni Bakách-Bessenyei nevét sem.

Majd 1955-ben a strasbourgi Rab Nemzetek Kongresszusán is részt vett Bakách-Bessenyei, amelyen kifejtették céljaikat: Európa egységét, a nemzeti kultúra megmentését az emigrációban, és a menekültek helyzetének javítását szeretnék elérni, együttműködve az Európa Tanáccsal. A végcél: Európa felszabadulása, ENSZ égisze alatt megtartandó szabad választások kiírása volt.⁸⁰

Elsősorban az arisztokrata tagokon keresztül szoros kapcsolatban álltak Habsburg Ottóval, aki IV. Károly fiaként elvi igénnyel léphetett fel a magyar trónra. Habsburg Ottónak a magyar emigránsok minél nagyobb tömegeinek elérése volt a célja, nem csak a legitimisták vezetése. Habsburg Ottó pénzügyi és politikai összekötéseivel segíti őket, a Raspailon lévő Hotel Caiyre-ben találkozik a hozzá hűséges „alattvalóival.”⁸¹ Az MNB életében 1948 körül Párizs fontos politikai szerepet töltött be. Az '50-es években azonban az MNB áttelepült szinte teljesen az Egyesült Államokba. Az MNB jelentősége abban állt, hogy a demokrata politikusokból álló emigrációt származástól függetlenül megkísérelte egyesíteni, és a legitimizmussal szimpatizáló arisztokrácia így szerepet kaphatott ennek vezetésében.

A harmadik csoportba a keresztény szervezetek tartoznak, amelyben jelentősebb volt az arisztokraták részvétele. Ezek nem feltétlenül politikai, hanem gyakran inkább segélyszervezetként működtek, bár a katolikus egyház teljesen egyértelműen elutasította a kommunista diktatúrát. Az arisztokrata identitásra jellemző volt a vallásosság, ez is predesztinálta őket, hogy ezen szervezetek soraiban keressük őket. Ilyen szervezetként beszélhetünk a CFTC Magyar Nemzeti Tagozatáról, amely a kereszténymunkás érdekvédelem szervezete volt.

A másik fontos szerv a Grange Battelière utca 12. szám alatt található Magyar Menekültügyi Iroda (MMI). Ez a szervezet anyagi, erkölcsi, jogi támogatást nyújtott az emigránsoknak. A pénzügyi háttérrel a Free Europe biztosította.⁸² Politikailag a Keresztény Népmozgalom volt rá hatással, vezetője a Népmozgalom élén álló Közi Horváth József jobb keze, Gácsér Imre bencés szerzetes, aki a Magyar Katolikus Misszió élén is állt. Négy arisztokrata tartozott ide: Esterházy Lujza hercegnő, aki elsősorban a levelezést és egyéb háttérmunkát végzett. Báró ifj. Kray István – akinek édesapja 1930–32 között az MLSZ elnöke volt – 1956-ban az MMI főtársa volt, és újságíróként is működött. Fiatalemberként szívesen szerepelteték különféle konferenciákon is.⁸³ A harmadik Radvánszky Antal báró, a Nemzeti Bank volt elnöke, aki a Hungária lap újságírója, majd az Új Hungária c. lap vezetője a szerkesztőség kettészakadása után.⁸⁴ Radvánszky az

⁸⁰ MNL OL XIX-J-1-j-20/f-007676 (17. d.) Strasbourgan lezajlott fasiszta emigrációs kongresszus, Párizs, 1955. júl. 29., Kutas Imre követ jelentése.

⁸¹ MNL OL XIX-J-1-j-20/f-667/19 (17. d.) – Disszidensek tevékenysége, Párizs, 1949. szept. 23.

⁸² ÁBTL 3.2.4. – K-598 Magyar Menekültügyi Iroda – Dékány Károly hazatért újságíró vallomása alapján, 1956. feb. 15.

⁸³ Uo.

⁸⁴ *Borbándi Gy.:* i. m. 125.

újságot mérsékelt irányú, s kevésbé politikai, inkább kulturális lappá tette.

Az MMI jelentőségét az adta, hogy a francia hatóságok szemében hivatalos szerv volt, az emigránsok és a francia állam ügyeiben lényegében ez a közreműködő szerv. A szociális és lelki tevékenység mellett van sajtójuk, s ezen keresztül összefonódás a keresztény politikai mozgalmakkal. Georges Bidault volt a fő támogatójuk, havonta állítólag 12 000 frankot tudtak szétosztani a menekültek között, maximum 1000 frank/fő. Az általuk adott ajánlólevelet elfogadják az ügyekkel kapcsolatban, használt ruhát és szeretetsomagokat is osztanak.⁸⁵

Végül báró Doblhoff Lily, az 1956-ban már 50 körüli hölgy, aki szintén újságíró, és adáz ellensége a kommunizmusnak, aki Mussoliniról írt könyvet, a párizsi rádió és az Amerika Hangja külsős munkatársa. Hírnevét az 1938-as Horthy Miklósról készült életrajzána köszönhetette. A jelentő szerint egyértelműen az amerikai politikai vonal híve, bőven volt pénze és szeretett partikat adni.⁸⁶ Amikor Bakách-Bessenyei Párizsban járt, akkor általában a Bristol Hotelben találkoztak, lényegében a báró titkárnője Párizsban.⁸⁷ A bárónő esetén pedig megjegyzik az elhárító szervek, hogy a II. világháború előtt az angol titkosszolgálattal volt kapcsolata.⁸⁸ Őt is a rendszerrel rendkívül ellenséges személyek közé sorolták.

Az arisztokraták nagyobb számban először a '60-as években látogattak haza. Az állambiztonság megfigyelése alapján

levelezésük fennmaradt a Horthy-rendszer volt értelmiségével, tisztjeivel, illetve az itthon maradt arisztokráciával. A hazalátogatáskor fel is keresték őket, és segítségükkel szeretnék megnézni volt birtokaikat, vagyoni jogi követelések elindítása érdekében. Támadták az államosításokat és a földosztást, és ezek érdekében felkeresték a birtokaik környékén a közigazgatási tisztviselőket is. Szeretnének házat, telket vásárolni egykori birtokaik tájékán. Többüket a kiutazáskor műkincs, ill. ékszertolvajláson kaptak – azaz egykori saját tárgyaikat igyekeztek elvinni magukkal – és az 1945 előtti vagyonukra vonatkozó iratok megszerzése is céljuk volt, hogy erre alapozva indítsanak vagyoni jogi eljárást.⁸⁹

Amint látjuk, az arisztokraták jelenléte az emigráns szervezetekben nem túlreprezentált, néhány jelentősebb képviselővel rendelkeznek, Bakách-Bessenyein – aki olyan ajánlást adhatott,⁹⁰ amit az emigránsoknak muszáj volt vinniük, ha Belgium, Hollandia, vagy valamely brit domíniumot vált célországukká –, és Radvánszkyn kívül a többiek nincsenek főszerepben, de ez még további kutatást igényel.

A jelen tanulmány célja a franciaországi politikai emigráció elhelyezése az emigráció rendszerében, a legfontosabb szervezetek kapcsolatainak feltárása, és ezen belül azon arisztokraták elhelyezése. A tanulmány csak kiindulópontként használható, mely támpontot ad, ha a franciaországi politikai emigrációban arisztokratákat keresünk. Szerepük még további vizsgálatra szorul.

⁸⁵ ÁBTL 3.2.4. – K-598 Magyar Menekültügyi Iroda – Dékány Károly hazatért újságíró vallomása alapján, 1956. feb. 15.

⁸⁶ Uo.

⁸⁷ ÁBTL 3.2.4. – K-1436 Bakách Bessenyei György

⁸⁸ ÁBTL 3.2.4. – K-1436 Bakách Bessenyei György, feljegyzés 1952. jan. 29.

⁸⁹ ÁBTL 3.2.4. – K-1850, Összefoglaló jelentés, Bp. 1966. nov. 14. Tóth Lászlóné r. főhadnagy és Varga Mihályné r. százados jelentése alapján készült.

⁹⁰ ÁBTL 3.2.4. – K-1436 I/102 jelenti 1947. nov. 7.